



SAD ĆU DA VAM ISPRIČAM ISTINU

(Džek Keruak: *Usamljeni putnik*, preveo s engleskog Nikola Pajvančić, Laguna, Beograd, 2021)

Trećeg jula 1999, u Palestrini, u Italiji, Mark Sendmen je poslednji put izašao na binu. Na bini mu je pozlilo, na bini je preminuo. Imao je četrdeset i šest godina. Najpre će ostati upamćen po četiri ploče (postoji još jedna, ona koju nije stigao da čuje, objavljena posthumno) koje je snimio s vlastitim bendom, taj se zvao *Morphine*. Prilično značajan bend u svojoj kategoriji, ima onih koji smatraju da je nezaboravan. Mogao bih da dokažem da je to tako. Nije mesto ni vreme. Ne bih mogao da kažem koju su stvar *Morphine* svirali u trenutku kraja Marka Sendmena, verujem da nije preteško informisati se. Ali nije to tema. Opet, verujem da to nije bila stvar „Kerouac“, objavljena na kompilacijskom albumu *B-sides and Otherwise*, na kom se nalaze raritetni snimci benda, neobjavljene stvari, one za koje nije bilo mesta na „regularnim“ pločama. A to je odlična stvar, „Kerouac“. Imalo bi određenog višeg smisla da je ostala oproštajna.

Prvog jula 2007, u San Francisku, Amerika, u šezdesetoj godini preminuo je Milan Oklop-džić. Svoju poslednju knjigu, roman *Horseless*, Oklop-džić je objavio osamnaest godina pre smrti. Ostao je upamćen, sasvim pogrešno, kao čovek jednog romana, onog debitantskog, *CA Blues* (1981). A trebalo je, recimo, da ostane upamćen i kao *donosilac* Keruaka u tada i dalje živu Jugoslaviju. Oklop-džić je predstavljao Keruakov odraz u postmodernom ogle-dalu. Svoj pomenuti, ultrapopularni roman (sasvim zaslužen toliko popularan) posvetio je Keruaku. Nikakvog otklona tu nije bilo. Da je bio Amerikanac, Oklop-džić bi Keruaku bio isto ono što je Kormak Makarti Fokneru. A Keruak je bio i pesnik. Za sebe je tvrdio kako želi da bude džez pesnik. Njegove knjige poezije, neke od njih, zovu se: *Mexico City Blues* (1959) i *San Francisco Blues* (objavljena 1983, inače nastala 1954). San Francisko. Tamo je umro Mi-lan Oklop-džić.

Poslednji stihovi pesme „Kerouac“ Marka Sendmena glase: *All fast through a slow motion landscape, yea fast through a slow motion landscape*, a Keruak je imao četrdeset i sedam godina kad je preminuo (20. 10. 1969), unutrašnje krvarenje izazvano cirozom jetre, dece-nijska opijanja, navodno i posledice kafanske tuče u kojoj je učestvovao nekoliko nedelja pre smrti. Marku Sendmenu otkazalo je srce, nisu to bile droge, lagalo se naveliko o tome, bio je stres praćen ekstremno visokom temperaturom. *Kerouac the observation machine*, šaptao je Sendmen, *Caressing the most passing of scenes with photographic love passionate photographic love venerable as anyone knew*.

A prvi ovdašnji Keruak stariji je tačno deset godina od ukazanja Milana Oklop-džića, bio je to prevod romana *Na putu* (Zora, Zagreb, 1971, Nada Šoljan), isti tekst kasnije će se javiti u nekoliko manje-više uspešnih inkarnacija, od kojih je za razumevanje bitništva najrele-

vantniji prevod takozvanog izvornog svitka istog romana (Geopoetika, Beograd, 2008, Dejan D. Marković). Inače je sve bilo krajnje neuredno: *Darma litalice* tek 1988. (BIGZ, Beograd, Ivana Milankova), neki prevodilački *en passant* radovi Voje Despotova, poneki opskurni izdavač mrtvorođen u devedesetim godinama (*With mistakes yea mistakes and sudden inspirations*). Onda, poslednji u nizu, *Usamljeni putnik* (Laguna, Beograd, 2021, Nikola Pajvančić), i to dosta menja stvari. Nabolje.

I sad, za one koji i dalje čitaju, postoje dve mogućnosti. Ili su ranije čitali Keruaka, pa *Usamljenog putnika* doživljavaju kao svojevrstu rekapitulaciju, dajdžest, Keruaka za početnike ili onog *njim samim*, mada Keruak nikada i nije bio drugo do on *njim samim*, otprilike na onaj način na koji je to *bio* Henri Miler (a ja sam do Keruaka i došao uz Milerovu pomoć, jer je od njega čovek mogao dosta toga da nauči, najviše o knjigama, gomili knjiga koje je ovaj pročitao svesrdno ih preporučujući unaokolo), ili su uspeli da propuste ovog autora (isti taj Miler je imao opravdanje čak i za najteže (ne)čitalačke propuste i manjkavosti, i bio je u pravu), pa im, kao početnicima, ova knjiga savršeno odgovara.

Jer, kao da je znao da će čitalaca u budućnosti biti i ovakvih i onakvih, Keruak je na prvim stranicama knjige rešio da se predstavi – nema tu malo ironije – nije propustio da kaže kako je „sa osamnaest godina pročitao biografiju Džeka Londona i rešio da bude pustolov kao on, usamljeni putnik“, i to ima logike raditi u knjizi koja ne pati od previše pretenzije, reč je o mahom kratkim esejima, dnevničkim zabeleškama i ponešto fikcije, prozi u slobodnom protoku, tematizovanoj fenomenom puta, koji je Keruaku morao da znači i fizički, u smislu bitničkog vapaja za neprestanim kretanjem i izmeštanjem, ali i metafizički, uz onoliko budizma koliko je pokret kom je pripadao uspevao da apsorbuje. „Zapravo nisam *bitnik* nego čudni usamljeni ljudi katolički mistik...“, piše on, uz tvrdnju kako su „uticaj i cilj knjige naprosto poezija, ili prirodno opisivanje“, i teško je naći savršeniji autopoetički iskaz od tog, tačniji i koncizniji, ko god da je njegov autor i šta god da je poetička matrica iz koje dolazi (*Sendmen: Edges corners explosions convections*).

Usamljeni putnik, to je esencijalni Keruak, i to jeste knjiga poezije, pre svega, jer onako kako je zamišljen *bit* mora da bude poezija ili neće biti ništa, neće *biti*. „Prirodno opisivanje“, onako kako ga Keruak razume, jeste delovanje iz najveće moguće blizine, bez posredništva bilo kakve inhibicije, poverenje u reči koje je moguće dovesti u ravan neprekinutog epifanijskog dejstva gde se prizori i događaji ulančavaju bez vrednovanja, odnosno tako da je svaki od njih na podjednako vrednosnoj stepenici s koje isijava sobom kao punovažnom suštinom bez koje ostale punovažne suštine nisu funkcionalne niti čitljive. Tako već u prvom zapisu („Molovi beskućničke noći“), inicijalno humorističkoj crtici o paranoji izvesnog Denija Blua, ishoduje izostankom Keruakovog ukrcavanja na prekookeanski brod, i taj je neuspeli pokušaj, plan koji se izjalovio, dat bez ikakve kapitalne dramatike, iako se očividno tiče subjekta na više egzistencijalnih planova (ne bih opet o metafizici), daleko je značajnije ono što se nalazi u pozadini stvari a izazvano neuspehom kao povodom izbija ispred njih i subjekt izgovara svoje: „Nije me briga“, tačnije: „U principu me nije briga i noćas me nije briga i to je moj način da govorim i postupam“, i ako je nešto pozicija bitnika, ovo jeste, mogao je Keruak da piše šta hoće, njegovi istinski čitaoci morali bi da poseduju onoliko arogantne revolucionarnosti u pristupu makar i čitalačkim odlukama koliko i on sam.

Nedugo zatim, u „Meksičkim felasima“, stoji sledeće: „A ja sam video kako svako umire i kako nikog nije briga“, i nebriga ovde opisana, a koju autor registruje kroz opijumsko promišljanje instituta koride, nalazi se na najudaljenijem polu od prethodno opisanog i ona je krajnje antibitnički opredeljena, ona se tiče sveta prema kom bitnički pripovedni glas ima najblaže rečeno ambivalentan odnos, jer bit čitamo prvenstveno kao neuklopivost koja ponekad doseže do emfatične neoromantičarske poze, raspojasane u otvorenoj i nepatvorenoj infantilnosti. Tek pasus kasnije, isti glas nas obaveštava kako je „za doručak žvakao čokoladu i sada, posle dva piva, odmara u crkvi i razmišlja o praznini“, što sugerise teatralnu grotesku bitništva, jer se načelne nespojivosti podrazumevaju, prosti telesni i fiziološki naturalizam važi koliko i apstraktna mistika duha.

Ključno mesto *Usamljenog putnika* svakako je „Železnička zemlja“, ne tek po obimu, već i po predispoziciji koja od ovog teksta čini verovatni i mogući bitnički manifest – da nije ništa drugo napisao osim ovih stranica, Keruak bi i dalje mogao da bude shvaćen kao rodonačelnik i praotac. Nesumnjivo najzahtevniji i najizazovniji prevodilački posao dolazi od bitničkog poslovičnog zahvatanja iz korpusa međuratne avangarde, posebno njene sklonosti da radikalno poetizuje prozu, te nadrealističkog zahteva iskazanog prema tehnici automatskog pisanja koja konsenzualno devastira ortografiju i sintaksičku normu, te ovde Keruak počesto zvuči kao njegov u više navrata pominjani saputnik Barouz, dok mu ne manjka stentorskog patosa jednog Vitmana koji je, mada ne tako upadljivo, baštinio i Sandrar. Otprilike ovako: „Onda srećno, čoveče, nemoj da padneš drži se čvrsto nemoj da za-jebeš“, koji je istovremeno miniran ironijskim podmetanjem: „I kad stigneš u El-Ej pozdravi mi Lanu Tarner.“

Bitnički negatorski rat nastavlja se i u „Šljakerima kuhinjskog mora“ u kojima pronalazimo rečenicu: „Sad ću da vam ispričam istinu“, što je nužno povezati s totalnom autoisповednom navadom Keruakovih znamenitih figura iz pomenutih velikih romana, a nedeljivo je od (ponovo) naturalističke fascinacije izvlačenjem na površinu svega onoga što niko ne želi da vidi. Tako nastaje paradoksalna simbioza (ponovo) romantičarskog opiranja apriori postojećem svetu i njegovom kanonu i njegove naturalističke suprotnosti. Drugim rečima, *beat* zvuči kao *punk*: „Nikada nisam razmišljao o mračnom farsičnom furioznom stvarnom životu tog gromoglasnog radnog sveta, čoveče.“

Kritika postaje neznatno otvorenija i oštija u „Njujorškim prizorima“ o kojima je rečeno da predstavljaju „bitnički noćni život Njujorka“, tekstu koji je tegobno jednoznačno žanrovski i stilistički locirati jer sve vreme meandrirajući između sirove reportaže i poetizovanih detalja, a koji vrvi od likova heroja popularne i svake druge kulture, pisaca, džezera, od kojih pojedini bivaju nimalo diskretno izloženi optužbi za izdaju bitničkog ideala (Majls Dejvis, Džej Džej Džonson...), što je teza koja će svoje finalno ovaploćenje doživeti u završnom tekstu *Usamljenog putnika*, „Nestajanju američke skitnice“, gde se ukazuje prostor za neskriveni lament za prošlim vremenima, ali i ocrtavanju američkog tla kao geografije sve većih nejednakosti i nesloboda praćenih neuvijenom policijsko-sistemsom represijom.

Ton žaljenja, kom ne pripada gotovo nikakva doza ironizacije, a kamoli autoironizacije, u nekim odeljcima praćen je i jednom eskapističkom paradigmatom koju bitništvo nije uspelo dokraja da razloži, a koja danas najteže opterećuje tekstove njegovih glasnogovornika. Ona je sazdana od apologije nekoruptivne i bezinteresne prirode (da, opet romantizam),

kojoj su pridodate izvesne pseudobudističke mantre, često pojednostavljene do krajnosti i predstavljene kao nesumnjivo neknjiževna perspektiva izvorno književnog teksta (da, i ja sam pomislio na F. M. Dostojevskog). Tako u priči „Sam na planinskom vrhu“ nije potrebno odmicati se dalje od parnasovskog naslova, a ako se tako i učini dolazi se do: „*Gde je vrh Dezolejšen?*, upitao sam, misleći na sopstvenu planinu (*Planinu koju treba čuvati večno*, sa-njao sam čitavog tog proleća.) (O usamljeni putniče!)“, gde propovednička *life coach* name-ra počinje ozbiljno da ugrožava kredibilitet teksta, govoreći o bitnicima kao sudeonicima i kreatorima mode vremena, takozvanim trendseterima, a plašim se da im ovakva, kvalifi-kacija kakvu su sami zaslužili, ne bi nimalo prijala.

Dvanaestog marta tekuće godine navršilo se sto godina od rođenja Džeka Keruaka (Žan-Luj Lebri de Keruak), ali svet se još jednom preko mere prozlio i to nije primetio. A samo godinu dana ranije otišao je Lorens Ferlingeti, Keruakov tri godine stariji savremenik i saborac. U trenutku odlaska Ferlingeti je imao sto dve godine. Na dan kad je napunio stotu godinu, grad San Francisko proglasio je njegov rođendan praznikom – Danom Lorensa Ferlingetija. Objavljivanje *Usamljenog putnika* na srpskom takođe je praznik. Naizgled mali, skoro neprimetni praznik. Ali praznik. Kako za stare poštovaoce Keruakove književnosti, tako i za one koji će ga tek sada otkriti. Keruak njim samim, kako sam naglasio. A bio je to opasan tip, sobom samim. I ovo je opasna knjiga. Lepo je što smo je dočekali, nevremeni-ma uprkos.